

Politiek en economie

Er is de laatste maanden al veel geschreven over wat is gaan heten de 'overwinningsnederlaag' van de PvdA. Het zou wat te simpel zijn om aan de voortzetting van de oppositierol van deze partij de opvatting te ontleenen dat de PvdA irrelevant is geworden voor het toekomstige economische beleid in ons land. Hoe men ook denkt over de wijze waarop deze partij haar oppositierol heeft vervuld, vast staat dat de PvdA – met haar maatschappelijke vertakkingen – op zijn minst indirect het sociaal-economische beleid zal beïnvloeden. In het debat over de regeringsverklaring hebben in ieder geval regeringsleider Lubbers en oppositieleider Kok de intentie uitgesproken een zakelijke dialoog niet uit de weg te gaan. Voldoende aanleiding derhalve om ook in dit blad enkele kanttekeningen te maken over de positie van de PvdA.

Het is al eerder opgemerkt: in de naoorlogse periode van ruim 40 jaar heeft de PvdA minder dan de helft van die tijd regeringsverantwoordelijkheid gedragen, met het grootste deel dan nog in de periode tot 1958. Pregnanter aangeduid: in de laatste 27 jaar is maar 7 jaar meegeredeerd, een bijna volle periode (1973-1977) en twee ongelukkige intermezzo's (1965-1966, 1981-1982). Het is niet moeilijk te voorspellen dat een partij die sinds 1977 nauwelijks meer aan de bewindvoering van het land heeft meegedaan – en serieus rekening moet houden met het vooruitzicht dat dit ook de komende 4 jaar het geval zal zijn –, om allerlei redenen aan zelfonderzoek zal gaan doen. Alleen al het feit dat een grote partij zo lang buiten spel staat, maakt zo'n partij voor velen minder interessant. Trouwens, een partij die dat zelfonderzoek niet ter hand zou nemen, plaatst zich zelf buiten de machtsvraag.

Eerder dan menigeen verwacht had, heeft het bekende kamerlid Kombrink de discussie gestart met een artikel onder de veelzeggende titel: „Waarheen PvdA?”¹⁾ In de herfst zal de door het partijbestuur opgedragen 'interne evaluatie' met een commissierapportage worden afgerond, waarschijnlijk stof voor een openbare discussie. In het stuk van Kombrink wordt voorzichtig een aantal vraagtekens geplaatst bij de koers van de PvdA op o.m. het punt van de positie van de staat, de verzorgingsstaat-arrangementen, de binding of liever het gebrek aan binding binnen de grotendeels ten grave gedragen Rooie Familie (m.n. de relatie vakbeweging-partij) en het vredes-veiligheidsbeleid. Terecht merkt Kombrink overigens op dat de precieze bewegingen en beweegredenen van de kiezers, alsook hun maatschappelij-

ke status pas in de loop van de herfst – na gedegen onderzoek – kunnen worden vastgesteld. Dan weten wij b.v. ook of de veelgehoorde veronderstelling juist is dat de PvdA relatief veel aanhang heeft verloren onder de werkende bevolking, de 'modale' werknemer.

Met het artikel van Kombrink is – naar mijn verwachting – een stroom van artikelen op gang gebracht, die zich ondanks de grote verkiezingswinst in toenemende mate zal concentreren op de inhoud, de koers van de PvdA. Ik denk dat verwijzing naar het Lubbers-effect – alsof dat niets zou zeggen! –, de veronderstelde culturele drempel die socialistische symbolen bij 'nieuwe' kiezers zouden opwerpen, of de economische opleving waar Lubbers c.s. van geprofiteerd zouden hebben, onvoldoende verklaring bieden. Want daar tegenover zou men – in dezelfde sfeer – kunnen stellen de lange stoet van 'affaires' die het kabinet-Lubbers hebben omringd, met vlak vóór de verkiezingen nog de echt van buiten komende Tsjernobyl-catastrofe. Er zal dus dieper geboord moeten worden.

Een paar veronderstellingen. Het is het lot en de taak van een grote oppositiepartij – die aan de machtsvorming wil deelnemen – dat zij regeringsvoorstellen kritisch tegemoet treedt, c.q. afwijst en eventueel alternatieven aangeeft. Dat heeft de PvdA ook ruimschoots gedaan. Toch kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat het defensieve, vaak negatieve beeld dat de PvdA op dat punt heeft opgeroepen, de PvdA parten heeft gespeeld. Anders gezegd: de PvdA kwam niet over als een 'moderne' partij die zowel op crisisverschijnselen als op nieuwe mogelijkheden een (begin van een) antwoord had. Feit is voorts dat – behalve op het gedeeltelijk vergelijkbare grootstedelijke niveau²⁾ – geen bestuurlijke ervaring is opgedaan. In de nationale bestuurspraktijk van de PvdA – van '45 tot heden – kan niet naar die ervaring worden verwezen.

Fundamenteel nog lijkt mij de veronderstelling – wat mij betreft is het een stelling – dat te weinig ruimte is geboden voor een discussie en standpuntbepaling over onmiskenbare maatschappelijke feiten en ontwikkelingen. In te veel gevallen zijn deze te snel onbespreekbaar verklaard, of kon men ze slechts in de wandelgangen noteren: van (de herziening van) het stelsel van sociale zekerheid tot de (on)mogelijkheden van een inkomensbeleid³⁾. Etiketteringen als 'nieuw realisme' waren vaak onvoldoende om de discussie te doen verstommen. Vooral een partij als de PvdA moet zich dat aantrekken,

omdat zij zowel haar identiteit ontleent aan de sociale belangen (groeperingen) die zij heeft te verdedigen als aan haar wetenschappelijke, onderzoekende oriëntatie (wetenschappelijk socialisme).

Ten slotte ben ik van mening dat de PvdA onvoldoende de positie van en de ontwikkelingen binnen de haar bevriende vakbeweging (FNV) heeft geanalyseerd⁴⁾. Het is al lang niet meer zo dat er een vanzelfsprekende vereenzelviging is van de belangen van de PvdA en de FNV. De 'verzakelijking' in de opstelling van de vakbeweging zou ook haar consequenties hebben gehad voor de opstelling van een PvdA in een nieuwe regering.

Ik realiseer mij dat dit maar enkele vraagstukken zijn die de PvdA de komende tijd ter hand moet nemen. Dat daarbij de koers onbesproken blijft, lijkt mij uitgesloten. Die koers nu al te 'benoemen' loopt vooruit op de discussie. Laat staan dat de discussie zich zou moeten laten belasten met, c.q. zich iets zou moeten aantrekken van voorbarige etiketteringen.

Het zelfonderzoek bij de PvdA zou zich overigens niet tot die partij moeten beperken. Ook de andere grote politieke partijen zullen – met het oog op de toekomst – grondig hun verhouding tot de PvdA moeten doorlichten. Daarvoor is dat deel van de maatschappij dat zich in de PvdA vertegenwoordigt weet, te groot. Premier Lubbers heeft dat – blijkens het debat over de regeringsverklaring – in ieder geval begrepen.

A. Peper

1) *Socialisme en Democratie*, juli/augustus 1986, blz. 211 e.v.; in dit nummer is over hetzelfde thema een scherpzinnig 'editorial' opgenomen van het kamerlid Wallage.

2) Zie hierover het uitstekende geschrift van Pieter Nieuwenhuysen, *Gemeenten als proeftuin, voor een houdbare verzorgingsstaat*, W. I. Beckman Stichting, Deventer, 1985.

3) Over o.m. de sociale zekerheid en de noodzaak van wat wij noemen de lokalisering van de sociale politiek, d.w.z. de mensen die werkelijk een stevige bescherming behoeven hebben Schuyt en ik geschreven. Zie A. Peper en C.J.M. Schuyt, *Op zoek naar het hart van de verzorgingsstaat*, in: *Tekens in de tijd*, 65 jaar Joop den Uyl, Amsterdam 1984, blz. 291-309; vgl. ook A. Peper, *Sociaal-politieke ontwikkelingen vanuit de invalshoek der arbeidsverhoudingen*, in A. v. d. Zwan (red.), *Nederland in Zaken*, Utrecht/Antwerpen 1985, blz. 194-206.

4) Op dat terrein zijn inzichtgevende studies voldoende voorhanden. Een recent voorbeeld van een auteur die uitstekende analyses heeft gepresenteerd is P.J. Vos, *Vakbond in een 'doe-het-zelfsamenleving'*: *Arbeidsmarkt op drift*, Amsterdam, 1986, blz. 121-186.